

ŠIAULIŲ UNIVERSITETAS

MENŲ FAKULTETAS

DAILĖS KATEDRA

Viktorija Bardauskaitė-Sladkevičienė

„AMŽINAS GIJŲ RATAS“
„THE ETERNAL CIRCLE OF THREADS“

Magistro darbas

Darbo vadovas:
prof. V. Janulis
Recenzentas:
doc. I. Ambraziėnė

ŠIAULIAI, 2011

SANTRAUKA

Baigiamojo magistro **darbo tema**: senųjų lietuvių dievybių archetipų vaizdavimas šilkografijos technika (grafikos darbų kolekcija „Amžinas gijų ratas“).

Šio darbo teorinėje dalyje apžvelgiami baltų mitologijos teoretikų tyrinėjimai, akcentuojant dievų personalijas, pateikiamos praktiniam darbui pasirinktų dievų archetipų priežastys, inspiracijos. Darbe remiamasi psichoanalitiko K. G. Jungo ir religijų fenomenologo M. Eliade teorijomis. Pateikiama kelių ryškesnių, šia tematika dirbusių grafikų darbų apžvalga lietuvių grafikos kontekste, ieškoma analogijų, nišų naujovėms, aptariami esminiai kitų grafikų patirčių panašumai ir skirtumai, pateikiami šio darbo pasiekimai. Teorinėje darbo dalyje nagrinėjimas semantinis ryšys tarp darbų kolekcijos tematikos ir pasirinktos atlikimo technikos, siekiant pagrįsti hipotezę, kad šilkografijos technika yra viena paslankiausių vaizduojant žmonių kolektyvinėje sąmonėje išlikusius tūkstantmečius senųjų dievų archetipus.

Praktinėje darbo dalyje koncentruojamasi ties pasirinktais lietuvių dievų archetipais, savitai juos vaizduojant šilkografijos technika, analizuojama darbo patirtis, pristatomos darbų kolekcijos potėmės, pateikiama jų stilistinė, kompozicinė, plastinė, spalvinė analizė, raiškos priemonės. Grafikos kolekcijos darbus ir jų personažus vienija bendras ryšio motyvas, gilinamasi į išskirtinę pasirinktų vaizduoti dievybių savybę – dualumą.

Darbas iliustruojamas eskizais, proceso nuotraukomis, baigiamas išvadomis, rezultato apibendrinimu bei naudotos literatūros sąrašu.

SUMMARY

Topic of the master thesis – depiction of old Lithuanian deity archetypes with silkscreen technique (a collection of graphic works “The eternal circle of threads”).

Theoretical part of this work reviews the researches of Baltic mythology theoreticians with emphasis on gods' personalities and presents the reasons and inspirations of gods' archetypes chosen for the practical work. The work is based on theories of psychoanalyst K. G. Jung and religion phenomenologist M. Eliade. A review of works of several distinct graphic artists who worked with this topic is presented in the context of Lithuanian graphics, as well as search for analogies and niches for novelties; essential similarities and differences of other graphic artists' experiences are discussed, achievements of this work are presented. Theoretical part of the work asserts the semantic connection between the topic of collection of works and chosen technique of performance while seeking to ground hypothesis that silkscreen technique is one of the most agile when depicting thousand-year-old archetypes of old gods that have remained in collective human unconscious.

Practical part of the work concentrates on chosen archetypes of Lithuanian gods by uniquely depicting them with silkscreen technique, it also analyses the work experience, presents subtopics of collection of works, their stylistic, compositional, plastic and colour analysis and means of expression. Works and characters of graphic collection are united by a common connection motive and an exceptional feature – duality – of deities chosen to depict is emphasized.

The work is illustrated with sketches and photos of process, it is finalized with conclusions, result generalization and a list of references.

TURINYS

ĮVADAS	4
1. KONCEPTUALIOJI DARBO DALIS	7
1.1. Lietuvių dievų vaizdavimas tyrinėtojų akimis.....	9
1.2. Lietuvių mitologijos dominuojantys atspindžiai lietuvių grafikoje.....	10
2. KOLEKCIJOS ANALIZĖ	12
2.1. Bendra darbų analizė	12
2.2. Detali darbų analizė.....	14
IŠVADOS IR DARBO REZULTATO APIBENDRINIMAS	25
LITERATŪRA	26
PRIEDAI	27
1 priedas. Eskizai.....	27
2 priedas. Faktūros	30

IVADAS

Darbe nagrinėjama problema

Pagrindinis (raktinis) šio darbo analizavimo instrumentas yra senųjų lietuvių dievų personalijų vaizdavimas šilkografijos technika, todėl nagrinėju sukurtų vaizdų raiškos tendencijas konkrečioje grafikos darbų kolekcijoje „Amžinas gijų ratas“.

Pagrindinė darbų kolekcijos mintis – koks santykis tarp kolektyvinėje žmonių sąmonėje glūdinčių senųjų dievų archetipų ir mano asmeninės šių mitologinių personažų interpretacijos. Darbe koncentruoju šilkografijos technikos poveikio vaizduojant senųjų lietuvių dievų archetipines personalijas problemą. Ji suformuluoja šiuos klausimus: kaip vystosi senųjų lietuvių dievų vaizdavimo transformacijos siužetas konkrečiame kūrybos procese (nuo idėjos iki galutinio rezultato)? Koks transformacijos poveikis vaizdavimo rezultatui? Kiek ir kaip vaizdavimą lemia pasirinkta šilkografijos technika?

Darbo naujumas bei aktualumas

Iki šiol šilkografijos technika lietuvių grafikos kontekste mažai naudota, siekiant atskleisti senąsias lietuvių dievybes. Todėl tikėtina, kad mano grafikos darbų kolekcijoje pavaizduoti lietuvių senieji dievai atsiskleidžia savitai, pateikia autentišką santykį su kūrybos objektu, subjektyvi dievų vaizdinė interpretacija – individuali meninė rekonstrukcija, atlikta šilkografijos technika, įneša naujų patirčių į bendrą lietuvių grafikos kontekstą mitologijos tematika. Kadangi praktikos darbų kolekcijos kūrybinė užduotis – eksperimentas, jo aktualumas tematikos ir technikos semantikos požiūriu yra itin akivaizdus.

Darbo objektas

Kolekcija „Amžinas gijų ratas“, kurią sudaro 10 darbų, atliktų šilkografijos technika.

Darbo tikslas

Remiantis baltų mitologijos tyrinėjimais ir pasirinktų senųjų dievų personalijų praktiniu vaizdavimu šilkografijos technikos platinėmis priemonėmis (faktūromis, spalvomis) sukurti grafikos darbų kolekciją „Amžinas gijų ratas“ bei taip atskleisti naują patirtį lietuvių grafikoje.

Darbo uždaviniai

1. Išanalizuoti darbo temai būtiną mitologijos tyrinėtojų medžiagą, esmingesnius šiandienos lietuvių grafikų darbus, kurie padės atskleisti praktinio darbo išsikeltą siekinį – įkūnyti, meniškai ir savitai konstruoti pasirinktus senųjų lietuvių dievų personažus;
2. Sukaupti praktinio darbo teminę idėjų bazę, eskizuoti, eksperimentuoti taikant šilkografijos techniką, meninės raiškos ir harmonizavimo priemonėmis;
3. Eksperimentuoti ir pateikti įvairius spalvinius variantus;
4. Praktiniame darbe pasirinkta technika ir jos raiškos priemonėmis atskleisti temą;

5. Pateikti kūrinų kolekcijos analizę, prielaidas, išvadas bei apibendrinti rezultata.

Tyrimo hipotezė

Šilkografijos technika – viena paslankiausių technikų mano pasirinktų dievybių vizualizacijai.

Metodologija ir metodika

Teorinėje magistro darbo dalyje naudojau literatūros ir informacinių šaltinių analizavimo, sisteminimo, interpretavimo, hermeneutikos (interpretacijos ir suvokimo) metodiką. Rėmiausi psichoanalizės (K. G. Jungas) bei religinės fenomenologijos (M. Eliade) teoriniais metodais. Darbo procese empirinio pažinimo požiūriu iš dalies naudojau struktūrinės analizės metodą. Tyrime panaudojau teorinių žinių analizę kaip praktinio darbo kolekcijos teorinį pagrindą, potemių pasirinkimo orientyrą.

Naudojamos technikos ir pateikimo ypatumai

Darbus atlikau šilkografijos technika. Daugiausia dėmesio skyriau piešiniu kuriamoms prasmėms ir jų simboliams. Pagrindinis darbus vienijantis, pasikartojantis motyvas – „amžinybės virvė“ ir visos temiška įmanomos jos atmainos, simbolizuojančios nenutrūkstamą senųjų lietuvių dievybių ryšį su dabartimi, nurodančios į galimas senųjų dievų archetipų transformacijas šiandieninio menininko pasaulėžiūroje. Ryšio, jungties simbolika siekiu atskleisti kiekvieno iš pasirinktų dievų personažų mitologinių galių ribas, priklausomybes bei sąsajas su dabartimi.

Mitologiniame mąstyme labai svarbus buvo centras, nes jame vyko pasaulio kūrimo aktas. Siekdama šio efekto savo darbų kolekcijoje bandau dievybes vaizduoti kaip paveikslo-pasaulio centrinės ašis, savitus mitologinės kūrybos šaltinius.

Darbai pateikiami be rėmų, užklijuoti ant pagrindo, kurio storis 3 cm. Taip siekiu praplėsti darbų erdves, sudaryti vaizdinę galimybę stebėtojai paveikslų siužetiškumą vystyti toliau. Darbo procese, sąmoningai siekdama neišbaigtumo, tęstinumo, ant kraštinių nukėliau dalį piešinio, kurdama įspūdį, kad dievų vaizdavimo siužetai turi meninės galios „keliauti“ už kūrinio ribos. Taip siekiu intrigos, įdomaus kontakto su paveikslų stebėtoju.

Paveikslų kraštinių storis bei naudojami siūlų, gijų atspaudai padeda išryškinti savitas erdves, sukurti originalią kompoziciją, papildančią tematiką paslėptomis prasmėmis.

Kūrybos procese atskirai spaudžiant kiekvieną spalvą vyksta savita spalvų ir formų dėlionė. Šis „žaidimas“ puikiai tinka pasirinktai tematikai atskleisti, nes, komponuodama tam tikrą reikšmę turinčius simbolius, visumą užpildau spalvomis, trafareto pagalba sukurtomis formomis. Taip mano darbuose atsiranda plastikos, tematikos ir technikos harmonija. Spalvų ir formų dėlionė – yra ir praeities bei dabarties sąsąuka vaizduojant senuosius lietuvių dievų personažus dabarties realybėje. Darbuose naudojau neryškias spalvas, rusvus ir pilkšvus fonus, simbolizuojančius tarsi dulkių sluoksniu apneštą mitologijos istoriją. Simboliniams akcentams naudojau mažas raudonos spalvos detales – savotiškus kodus, žymenis, ženklus, mano pasirinktus kaip nuorodas į perteikto dievo personažo esmę.

Magistro darbo strategija

1. Grafikos temos, technikos pasirinkimas, idėjų kaupimas;
2. Eskizavimas, faktūrų ieškojimas;
3. Pasirinktos grafikos technikos analizavimas eksperimentuojant;
4. 10-ies grafikos darbų kolekcijos kūrimas;
5. Dailės magistro darbo projekto parengimas, darbo temos detalus išnagrinėjimas teorijos atžvilgiu, išsikeltos hipotezės gvildenimas;
6. Dailės magistro darbo tyrimas, analizė, išvados;
7. Darbo estetiškas pateikimas.

1. KONCEPTUALIOJI DARBO DALIS

Norėdama susisteminti pasirinktos temos duomenis, rėmiausi lietuvių mitologiją tyrinėjusių mokslininkų informacija. Konceptinę darbo dalį sudaro senovės lietuvių dievų sąrašas¹ bei jų hipotetiniai aprašymai. Šios detalės ypač svarbios senovės lietuvių dievų personalijų vaizdavimui. Šioje dalyje pateikiu ir priežastis, kodėl iš minėto dievų sąrašo vaizdavimui pasirenku būtent šias dievybes ir jų funkcines interpretacijas: 1) Medeina/Žvėrūna (miško deivės atmainos), 2) Swieczpuncsynis, [Šventpaukštinis?] (debesų, paukščių dievas), 3) Laumė (duodančios, kuriančios atmaina), 4) Laumė (žudančios, griauinančios atmaina), 5) Laumė ir jos pavidalų transformacijos, 6) Jaunas mėnuo. Dievas Karvaitis, 7) Chaurirari (karo dievas, kuriam priskiriami žirgai), 8) Deivės Lada ir Lela, 9) Giltinė, 10) Jūrų bobų (undinių) veiklos pasekmės.

Pasirenkant senovės lietuvių dievų personažų kontekstą bei vaizdinę simboliką naudojausi mitologijos mokslininkų Marijos Gimbutienės², Pranės Dundulienės³, Algirdo Juliaus Greimo⁴, Norberto Vėliaus⁵ tyrinėjimais ir jų interpretacijomis.

Nagrinėjant pasirinktos tematikos teorinį aspektą, labai pravertė psichoanalizės ir religijos fenomenologijos tyrinėjimai, nes jie pagrindžia senovės dievų archetipų raiškos dominavimą šiuolaikinėje dailėje. Psichologijoje archetipų idėją pirmasis panaudojo psichoanalitikas K. G. Jungas⁶, teigęs, kad archetipai – tai kolektyvinės sąmonės reiškiniai, nepavaldūs laikui ar vienam individui. Jie glūdi kiekvieno iš mūsų sąmonės gelmėse kaip unikali tūkstantmetė bendra – gentinė patirtis. Pasak K. G. Jungo, šie bendri archetipai kolektyvinėje sąmonėje susiformavo į mitinius dievų ir deivių archetipus, kurie yra bendražmogiškų, universalių patirčių paveldas. Jis mūsų elgsenoje, veikloje ar kūryboje reiškiasi nesąmoningai. K. G. Jungas išskiria ir individo asmeninę patirtį, vadinamą „individualia sąmone“ – tai kiekvieno individo nuo gimimo įgyta patirtis, besireiškianti jo prigimtimi. Tad individualios sąmonės (menininko) ir kolektyvinės sąmonės (lietuvių protėvių) susidūrimas gilinantis į senųjų lietuvių dievų archetipų raišką mene ir šiame darbe ypač man labai svarbi.

Kiek menininko pasirinktoje vaizdavimo raiškoje yra kolektyvinės sąmonės padiktuoto paveldo, o kiek individualios interpretacijos? Šį klausimą tyrinėjo kitas darbu svarbus teoretikas – garsus religijų fenomenologijos atstovas – Mircea Eliade⁷. Jo požiūriu, tolimiausios praeities istorijos ir moderniausios idėjos rymo ant tų pačių archetipinių pagrindų, istorija ir mitas, praeitis ir dabartis susipina nuolat vis atsikartodamos⁸. M. Eliade „amžinojo sugrįžimo“ teorijos esmė – kad tikroji istorija yra belaikė, nevienkartinė. Tai yra – istorija yra ciklinė, nuolat sugrįžtanti, besikartojanti, ta, kuri nuolat grindžiama dievų pasaulio įvykiais, sakrali. Žmogus tą istoriją kartoja nuolat, bet ne kaip pasyvus dalyvis, o kaip sakralybės partneris⁸. Ši samprata

¹Beresnevičius G. M. Strijkovskio „Kronikos“ lietuvių dievų sąrašas, *Metai*, 2006 m. Nr. 8-9.

²Gimbutienė M. *Baltų mitologija. Senovės lietuvių deivės ir dievai*, 2002, 164 p.

³Dundulienė P. *Senovės lietuvių mitologija ir religija*, 1990, 189 p.

⁴Greimas A. J. *Tautos atminties beieškant: Apie dievus ir žmones. Lietuvių mitologijos studijos*, 1990, 527 p.

⁵Vėlius N. *Senovės baltų pasaulėžiūra. Struktūros bruožai*, 1983, 309 p.

⁶Jungas K. G. *Psichologija ir religija*, 1998, 117 p.

⁷Bagdonavičius V. *Mircea Eliade – Žmonijos religijų simbolių tyrinėtojas. I. M. Eliade ir jo metodas, Aidai*, 1969

⁸Eliade M. *Amžinojo sugrįžimo mitas. Archetipai ir kartotė*, 1996, 8 p.

man, pasirinkus senovės dievų vaizdavimo užduotį, yra svarbi atsvara.

M. Eliade nagrinėjo religinių simbolių turinį, o svarbiausia – ryšius tarp tų simbolių. Ieškodamas pamatinio bendrumo simbolikos įvairovėje, jis išskyrė dvi kategorijas – sacrum (šventenybę) ir profanum (kasdienybę), kurios tiesiogiai gali būti siejamos su amatininkišku ir menišku šių dienų žmogaus požiūriu į pasaulį. Simbolių ir jų ryšių dėka, pasak M. Eliade, pasaulis kūrybingos prigimties žmogui yra transcendentiškas, atveria kelią į individualią, unikalią patirtį, paverčia ją dvasiniu aktu. M. Eliade bet kokią šventumo, transcendencijos pasireiškimą žmonijos kultūros istorijoje ir konkretaus žmogaus gyvenime vadina hierofanija. Šis mitologinio objekto dualumo (dvilypumo) aspektas taip pat labai svarbus man, nes pasirinktuose vaizduoti dievų personažuose skleidžiasi įvairios dualumo perspektyvos – pasirinkti dievų personažai teigia ir gėrį, ir blogį arba tiksliau įprasmina šių kategorijų pusiausvyrą. Man M. Eliade religinės simbolikos tyrinėjimų patirtis svarbi tuo, kad jis senojoje lietuvių mitologijoje atranda deivę Varuną, kurią įvardija kaip „rišančiąją“, „siejančiąją“, kuriančią saitus. Varunos vardo kilmę M. Eliade sieja su lietuvišku žodžiu „verti“⁹.

Interpretuojant išeitų „viską suverianti“ – ir suvienijanti, ir perdėtai susaistanti. Šis deivės provaizdis, nors ir nevaizduojamas mano darbo kolekcijoje, tačiau labai svarbus man tuo, kad „rišimas“, susaistymas yra kertinė visų darbų ašis. Visuose darbuose dominuoja „saitų“, „ryšių“, siūlų, gijų įvairiausios konfigūracijos, reiškiančios ne tik galią, bet ir priklausomybę. Apskritai M. Eliade savo tyrinėjimais atkreipia dėmesį į religijos simboliką kaip jungtį. Žmogų su dievybe visada kažkas riša – bendrybė, archetipinis provaizdis, nepaaiškinama trauka. Vadinasi, pasak M. Eliade, dievybė gali surišti. Gilindamasis į šią tezę, M. Eliade yra parašęs atskirą studiją apie virvės simboliką.

Perteikiant šios studijos išvargas, kurios įstabiai tinka mano pasirinktos tematikos raiškai pagrįsti bei kertinei simbolikai pabrėžti, aiškėja, kad ryšio simbolizmas yra daugiaprasmis. Virvės ir jos atmainų simbolika gali reikšti žmogaus nesąmoningą priklausymą dievybei (kolektyvinės sąmonės plotmėje), gali būti suprantama kaip noras susirišti – dievojieška. Saitų, ryšių tema labai svarbi šiandienos gyvenimo ir meno reiškiniuose, kuriuose dominuoja nuolat trūkinėjantys ir atsinaujinantys saitai, postmodernios tikrojo ryšio imitacijos ar tariamų jungčių simuliacijos.

Taigi vaizduodama senuosius lietuvių dievybių archetipus, domiuosi esminiu ryšio motyvu ir grafinėmis simbolių panaudojimo galimybėmis jį užkoduoti, savitai perteikti. Kitas esminis siekinys – dievybių dvilypumo pasireiškimas būtent per ryšį / priklausomybę. Ir svarbiausia – teoriškai ir praktiškai tyrinėju, kaip minėti du siekiniai gali būti pasiekti šilkografija technika vaizduojant pasirinktus senųjų lietuvių dievų personažus. Mitinis siužetas dailės kūrinyje turi dvigubą pasakojamąją galią – tai mitinė istorija ir menininko interpretacija šiandieninio gyvenimo kontekste¹⁰. Tai K. G. Jungo kolektyvinės ir individualios sąmonių jungtis (ryšys), o kartu ir savotiška mano asmeninės „amžinojo sugrįžimo“ – galimybės įžengti į transcendenciją per kūrybą – patirties išgyvenimas.

⁹Bagdonavičius V. Mircea Eliade – Žmonijos religijų simbolių tyrinėtojas. I. M. Eliade ir jo metodas, Aidai, 1969

¹⁰Zdanevičiūtė L. Senųjų mitų interpretacijos šiuolaikinėje lietuvių dailėje, Magistro darbas, ŠU, MF, 2005, 5 p.

1.1. Lietuvių dievų vaizdavimas tyrinėtojų akimis

Lietuvių mitologai Norbertas Vėlius, Pranė Dundulienė, Marija Gimbutienė, Algirdas Julius Greimas ir Gintaras Beresnevičius daug nuveikė klasifikuodami ir analizuodami senųjų tikėjimų medžiagą. P. Dundulienė teigia, kad seniausios lietuvių dievybės buvo moteriškos lyties deivės, susiformavusios ankstyvojo matriachato laikotarpiu¹¹.

Marijos Gimbutienės rekonstruotame priešindoeuropietiška dievų panteone karaliauja moterys – kaip pagrindinės galios ir valdžios turėtojos, lemiančios gyvybę, mirtį, laimę, gerovę, sveikatą ar ligą. Vyrishkos dievybės šiame, seniausiame dievybių sluoksnyje, veikia kaip antrinės, nevaldančios, nekuriančios, nekontroliuojančios – taigi nesiejiančios, nerišančios būtybės. Jos tik pasyviai globoja, saugo. Tuo tarpu senosios baltų priešistorės deivės siejamos su paslaptinomis žemės ir vandens stichijomis. Tai dievybės veikiančios pagal gyvybės, augimo ir mėnulio fazių ritmą¹². Iš tyrinėtojos nurodomos gyvybės ir mirties, lunarinės ir vandens sferos dievybių savo darbo ciklui pasirinkau mįslingiausias: Giltinę, nešančią mirtį, bet kartu išvaduojančią ir iš kančios, teikiančią amžino poilsio palaimą, Medeina / Žvėrūną – miško ir žvėrių deivę, Laumę (ir kuriančią, ir griauinančią), neatsiejamas viena nuo kitos, ypač archaiškas deives: Leda/Lada (viso pasaulio gimdytoja) ir Lelą (tarpininkę tarp dangaus ir žemės).

Ypač įdomus A. J. Greimo rekonstruotas ir inventorizuotas lietuviškasis mitologinis dievų panteonas, mokslininko siejamas su pasauliniu mitologijos kontekstu. Šiam tyrinėtoju mitologija – tai individo poetinis kodas: „Mitologinė kalba – tai, socialiniame plane, individualios poetinės kalbos atitikmuo“¹³. Jo interpretuojamos moteriškosios dievybės semiotikos metodo dėka papildė vaizduotę nauju turiniu. Tyrinėtojas pateikia kelis scenarijus, kaip gali būti išivaizduojamos Laima, Laumė, Giltinė, randa įdomių semantinių prasmų, pasiūlo idėjų raiškos simbolikai¹⁴ – deives, keičiančias pavidalus, drabužius, įvaizdį, gudraujančias, klaidinančias, menančias mįsles, besimaskuojančias, besigaubiančias paslaptinumu.

Tačiau labiausiai vertingi darbui buvo religijotyryninko ir rašytojo Gintaro Beresnevičiaus duomenys¹⁵. Jo sukaupti moksliniai baltų mitologijos duomenys, perteikiami vaizdingu, originaliu tekstu, teikia įstabių galių kūrybingumui. Pasak G. Beresnevičiaus, rekonstruojant senuosius baltų dievus ypač svarbios Motiejaus Strijkovskio (1547–1586/1593) užfiksuotos Lietuvos ir visos LDK tautų ir genčių tikėjimų apybraižos istoriniame veikalė „Lenkijos, Lietuvos, Žemaičių ir visos Rusijos kronika“ (1582). Jame mitų tyrinėjimo ir etnologiniu požiūriu užfiksuota neįkainojama informacija¹⁵. Ir N. Vėlius, pripažįsta, kad „svarbiausiuoju iš vėlyvesniųjų lietuvių mitologijos šaltinių reikia laikyti M. Strijkovskio „Kroniką“, nes ji laikytina autentiškiausia. Ji dar įdomi ir tuo, kad pateikia ne tik visoms baltų gentims bendrus dievus, bet ir atskirą tik lietuviams būdingą dievybių sąrašą. Tarp šių dievų mane archajiškumų ir įvaizdziais bei galimomis semantinėmis prasmėmis sudomino du: Chaurirari, žirgų ir karo dievas, ir Swieczpuncynis, [Šventpaukštinis?], lakiojantis dievas, kurio žinioje buvo vištos, žąsys, antys ir visi

¹¹Dundulienė P. Pagonybė Lietuvoje, 1989, 11 p.

¹²Dundulienė P. Pagonybė Lietuvoje, 1989, 20 p.

¹³Greimas A. J. Tautos atminties beiėškant: Apie dievus ir žmones. Lietuvių mitologijos studijos, 1990, 28 p.

¹⁴Greimas A. J. Tautos atminties beiėškant: Apie dievus ir žmones. Lietuvių mitologijos studijos, 1990, 185-221

¹⁵Beresnevičius G. M. Strijkovskio „Kronikos“ lietuvių dievų sąrašas, Metai, 2006 m. Nr. 8-9.

kiti paukščiai. G. Beresnevičiaus duomenimis, ir V. Toporovas mini mitologinį žirgą Kaur(a)-ari, sutelkusį savyje visas tris pagrindines – magiškosios-juridinės, karinės ir ūkinės-gamybinės (vaisingumo sfera) – funkcijas. Toks Chaurirari / Kaurario aiškinimas atitinka ir M. Strijkovskio sistemą, kur žirgas yra ne vien karo ir taikos, bet ir vaisingumo simbolis. Tiek Šventpaukštinio, tiek Kaurario akivaizdus dvilypumas paakino pasirinkti šių dievybių personažus vaizdavimui. Šventpaukštinis – ir naminių, ir laukinių paukščių dievas, gyvenantis debesyse. Jis yra tarpininkas tarp dangaus ir žemės, vadinasi savotiškas „ryšinininkas“, todėl telpa į mano darbo pasirinktą prasmų semantinę lauką. O štai Kauraris, reprezentuojantis ir profanišką, ir sakralią žirgo paskirtį, man svarbus tuo, kad įkūnija ir kuriančią (taiką, vaisingumą, išmintį), ir griauančią, negailestingai žudančią (karą, mirtį, skausmingą, agresyvų apsivalymą) galias.

Savo simbolika, galima vaizdine raiška bei dvilypumu dėl vandens sferos panašumų su laumėmis sudomino tyrinėtojo Rimanto Balsio, remiantis istoriniais šaltiniais, minimos¹⁶ vandenių dievybių atmainos – Autrimpas (jūrų dievas), Upinis (upių dievas), Vėjopatis (audros dievas), čeltyčios (jūros dievybės), undinės, gudelkos arba marių bobos – vandenių dievybės, saugojusios vandenį neužterštus, o nepaklūstantiems – kerštavusios: užleisdavusios nuodingus dūmus, miglas, sukeldavusios pražūtingus viesulus. Jūrų būtybės saugojo sakralią vandens teritoriją. Manau, jas galima interpretuoti kaip dvasinės švaros sergėtojas. Šių dievybių seniausia atmaina – jūrų bobos. Vaizdavimo procese mane domino jų baudžiančios už nepaklusnumą galios pasireiškimas, grėsmingas valios demonstravimas – kaip perspėjimas šių dienų žmonėms, teršiantiesiems gamtą. Vandens dievybės turi galių atjauninti, švarinti ir net atgaivinti numirusį, tačiau lygiai taip pat negailestingai gali ir pražudyti. Čia slypi jų prigimties dvilypumas.

Paskutinis iš pasirinktų dievybių Jaunas Mėnuo / Karvaitis – karvių, veršelių dievas. Jis aptiktas XVI a. lenkų protestanto Jono Lasickio traktate „Apie dievus žemaičių, kitų sarmatų, ir klaidingų krikščionių“. A. J. Greimas Karvaitį vadina Dievaičiu Mėnuliu¹⁷, priskirdamas jam ypatingas galias. Jokia kita lietuviška dievybė, pasak šio tyrinėtojo, negali pasigirti turinti tiek daug tautosakoje išlikusių maldelių, skirtų Jaunam mėnuliui. Tai rodo, kad lunarinis Jauno mėnesio kultas lietuvių mitologijoje buvo labai svarbus. Jaunas mėnuolis – sveikatos, grožio, gyvybingumo, linksnumo, laimės ir dalios teikėjas. Jaunas Mėnuo / Karvaitis yra tarpininkas tarp žemės ir dangaus sferų, amžinos jaunystės ir pusiausvyros simbolis. Jo globa – ir maloni, ir slegianti. Mat būdamas Dieviškasis piemuo, jis už savo galių dovanas reikalauja likti bandoje, kitaip tariant – būti standartiniu minios, bandos žmogumi.

1.2. Lietuvių mitologijos dominuojantys atspindžiai lietuvių grafikoje

Norint suvokti lietuvių grafikos patirtį šiuo darbu pasirinktoje tematikoje, būtina pateikti kelis ryškius lietuvių grafikos atstovų pavyzdžius, bylojančius apie sėkmingus baltų / lietuvių mitologijos bei jos būtybių pavaizdavimus. Ryškiausi pavyzdžiai – grafikai A. St. Každailis ir Š. Leonavičius, ypač įtaigiai iliustravę baltų mitologiją liudijančius šaltinius ar religijotyros

¹⁶Balsys R. Prūsų ir lietuvių vandens dievai ir dvasios: nuo Natrimpo iki žuvų piemens, Usačiovaitė E. ir kt. Senovės baltų kultūra. Gamta ir religija, 2006, 130-160 p.

¹⁷Greimas A. J. Tautos atminties beieškant: Apie dievus ir žmones. Lietuvių mitologijos studijos, 1990, 171 p.

studijas. Tai itin sudėtingi bei reikšmingi ir Lietuvos istorijai, ir dailei darbai, savo paveikumu lygiavertiškai papildantys iliustruojamus tekstus. Dar vienas minėtinas pavyzdys – grafikas R. Orantas, ypač talentingai iliustruojantis aukštos kokybės meninio teksto knygas.

Romas Orantas kuria savo asmeninę mitologiją, pasiremdamas iliustruojama poezija bei iš jos sklindančia senosios lietuvių mitologijos pasaulėjauta. „Ypatingas tuo, kad pats kuria poezijos metaforomis prisodrintą mitologinį pasaulį. (...) Jo kūrybos stilius glaustas, metaforiškas, vengia formos rafinuotumo, juntamas tiesioginis ryšys su poezija. Piešiniuose vyrauja prietemos tonai, paslaptingo atmosferos, formos praradę kontūrus, tarsi sapniškos“¹⁸.

Ryškesni Arvydo Stanislavo Každailio darbai siejami būtent su baltų genčių ir lietuvių tautos istorija. Grafikas vizualiai rekonstravo baltų kultūros priešistorę ir istoriją sukurtame 67 ofortų cikle, iliustruojančiame Petro Dusburgiečio Prūsijos žemės kroniką. „Ofortų kompozicijose viešpatauja archajiška trinarė mitinė pasaulėvaizdžio ir jo pamatinių kategorijų struktūra: dangus, žemė ir požeminis pasaulis. (...) Subtilia meistro ranka atliktuose ofortuose žavi kompozicinių priemonių, imlių simbolių įvairovė, išraiškingas piešinys“¹⁹.

Šarūnas Leonavičius daugiausia naudoja oforto, vario raižinio technikas. Kūriniuose savitai interpretuoja biblines temas, kuria variacijas viduramžių dailės motyvais, būdingas meistriškas, detalus piešinys, netikėti gretinimai, siužetiniai vingiai, kuriantys mistinę atmosferą, stebuklinę nuotaiką. Šio grafiko kūryboje ryškus kosmologinės mitologijos pradai. Kiekviename darbe telpa visas pasaulis – nuo mažos žiedadulkės iki kosmoso, visi jie persmelkti jo ypatingos grožio filosofijos.

Išskyrus R. Orantą, kiti minėti grafikai baltų / lietuvių mitologijos tematiką vystė oforto technika. Grafikai savo darbų stilistika labai saviti, išskirtiniai, ryškūs. Juos jungia tik panaši mitologinių simbolių raiška, tačiau skiriasi kompoziciniai ieškojimai, spalvinės dermės. R. Orantas ir Š. Leonavičius panašūs nuolat jų kūryboje pastebima Pasaulio medžio simbolika, tačiau jų darbų kontekstas – visiškai kitas. Abu grafikai neabejotini knygų iliustravimo meistrai, ypač stiprūs perteikiant poezijos tekstų dvasią. S. A. Každailio darbai daugiau linksta į mitologinio šaltinio autentiškumą, istoriškumą. Jam būdinga trimatė pasaulio kompozicija – dangus, žemė, požemis.

Galima būtų išvelgti R. Oranto stilistikos sąsajas su mano darbų kolekciijoje vyraujančia prislopinta, pritemdyta, paslaptingo kūrinio atmosfera. Tačiau mano darbai minimalistiniai, kompoziciškai ir erdviškai kitokie, tarsi pakibę ant daugybės saitų, tarsi nesvarumo būklėje, tarsi būtų dekonstruoti iš vieno konteksto ir perkelti į kitą. Pritemdytos spalvos imituoja dulkių apnašas, savotišką archeologinį sluoksnį, kurį reikia „atkasti“. Darbai lengvai neišskoduojami, reikia gilintis, ieškoti ir tuo pačiu apmąstyti pirmą intuicijų išpūdį. Tokio išpūdžio ir siekiu – paslaptingo, gilaus senųjų baltų dievų archetipų išnirimo iš tolimes praeties.

Trijų minėtų šiandienos lietuvių grafikų sėkmingi lietuvių senojo tikėjimo būtybių vaizdavimo pavyzdžiai ne tik įkvepia gilintis į istorijos šaltinius, religijotyrininkų, mitologų tyrinėjimus bet ir pasirinkus kitą – šilkografijos techniką – savitai atspindėti senųjų lietuvių dievų paveikslus. Juolab, kad tema, būdama svarbi Lietuvos istorijai, jau savaime įgauna vertę.

¹⁸ Andrijauskas A. Romo Oranto grafikos poetika, LOGOS 50, 2007 sausis, kovas

¹⁹ Andrijauskas A., Baltų istorinių šaknų ieškojimas A. S. Každailio kūryboje, LOGOS 49, 2006 lapkritis, gruodis

2. KOLEKCIJOS ANALIZĖ

2.1. Bendra darbų analizė

Šios darbo dalies tikslas – 10-ies grafikos darbų kolekcijos „Amžinas gijų ratas“ analizė ir interpretacija. Darbų formatas 57 cm x 57 cm x 3 cm.

Grafikos darbų kolekcijos „Amžinas gijų ratas“ darbų sąrašas:

- „Raudantis šešėlis“
- „Debesų lizdas“
- „Viena pora krūtų, dvi galvos ir Amžinybės gija“
- „Iš paukščio, į ožką, į kalę, kumelę...“
- „Lietaus daigai“
- „Ryjikė“
- „Geluonis“
- „Kauraris“
- „Nuskendę laivai. Po marių bobų“
- „Jaunas Mėnuo“

Grafikos darbus atlikau šilkografijos technika. Visus kolekcijos darbus vienija amžinybės gijų pasikartojantis motyvas. Jį stengiuosi perteikti gijų, siūlų, linijų raizginio, laumės verpiamų žarnų, giltinės liežuvio bei kitokiais sąsajų, jungčių simboliais. Kitas esminis darbų bruožas – vaizduojamų dievybių paskirties dvilypumo atskleidimas būtent per ryši / priklausomybę. Pasirenku vieną pasikartojantį motyvą ir varijuoju jį įvairiomis prasmėmis: dievybių priklausomybe nuo jų dieviškos paskirties, dvilypumo naštos, dievybių įvairių transformacijų, persikūnijimų tarpusavio ryšio, senųjų dievybių ryšio su gamtos (gyvybės ir mirties) ciklais ir sąsajų su šiandienos realybe.

Stengiausi, kad darbų stilistikoje dominuotų linijos ir jų raizginiai, simbolizuojantys žmonių ir dievų tarpusavio santykius žiloje senovėje.

Kolekcijos „Amžinas gijų ratas“ darbai – minimalistiniai. Juose daug erdvės paliekama iliuzijai. Naudojama daug išraiškos priemonių: linija, taškas, dėmė, faktūros lyg ir turėtų sukurti dinamiškumo įspūdį, tačiau visos detalės sudėliotos taip, kad išlieka ramybės, tarsi pristabdytos akimirkos iliuzija. Ją darbuose padeda kurti ir išgaunami pritemdyti, prislopinti tonai.

Darbus jungiu ir vieninga kompozicija – kolekcijos darbų piešinį komponuoju tarsi skraidantį objektą. Nesvarumo būklę stengiausi kurti kabančios marionetės principu. Popieriaus lape tarsi pakylėti, „iškabinti“ dievų įvaizdžių siužetai sukuria išskirtinumo, pakylėja dievybes virš

lapo erdvės ir suteikia stebuklo išpūdį. Aplink skraidančias, kabančias formas stengiausi palikti erdvę, atskiriamą linijų ir gijų. Taip šios senųjų dievybių formos tuščioje paveikslo erdvėje tampa pasaulio-paveikslo kosmologiniu centru. Dievų vaizduojami siužetai, jų transformacijos dėl mano pasirinktų paveikslų kolorito (pilkšvo, rusvo fono) savaime tampa prislopinti. Taip ant dievybės vaizdavimo siužeto tarsi užmetu tolumo jo provaizdžio šydą. Tokiu būdu stengiuosi sukurti paslaptinę atmosferą, darančią senųjų dievų vaizdavimui. Kurdama kolekcijos objektus – senųjų dievybių archetipų siužetus tarsi suveriu juos į vieną vėrinį. Taip stengiausi atskleisti senųjų dievybių priklausomybę kolektyvinei sąmonei. Linijų raizginiai čia taip pat simbolizuoja neišrišamą, iki galo neįmenamą senųjų dievybių paslaptį.

Linijų plastika taip pat stengiausi sudaryti išpūdį, kad senųjų dievybių įvaizdžiai tarsi efemeriskai išnyra iš gelmės. Darbuose vyraujančiomis linijomis atkerpu, suskaldau erdves, sukuriu netvarumo, neišbaigtumo pojūtį.

Darbų linijas „nutekinu“ ir ant paveikslų šonų, taip stengiuosi sukurti nesibaigiančio, vis dar vykstančio senųjų dievybių „susitvėrimo“, transformacijos, jų amžino grįžimo į dabartį atmosferą. Kartu ieškau ryšio ir su žiūrovu, vertintoju. Kviečiu jį refleksijai, savam požiūriui.

2.2. Detali darbų analizė

„Raudantis šešėlis“

Paveikslo erdvėje horizontaliai ant šakelės pakibęs medžio lapas simbolizuoja miško deivės Medeinos-Žvėrūnės valdų trapumą – miškai nyksta. Perregimo lapo fone lyg per rūką ryškėja deivės gedintis šešėlis. Jos ištiesta ranka tarsi augina iš mažų medžių lapų-sėklų senąsias, tikrąsias miško galias. Dalis medžio lapo kontrastingai užtamsinta. Tokiu efektu perteikiu deivės gedulą ir raudą. Medžio lapas paveiksle skleidžiasi tarsi miško mikropasaulis. Jo faktūra – suskeldėjusi, primenanti voratinklį. Taip kuriu efemerišką – čia pasirodančios, čia vėl išnykstančios deivės esybę. Paveikslo apačioje įkurdinu mažytę deivės Žvėrūnės, persikūnijančios į žvėrį, figūrėlę, tarsi sakančią, kad jos galios šiandien užslopintos, sumenkusios. Lapo šakelė – tarsi kelias. Jis gali šakotis, taip sudarau ir kryžkelės intriga. Kelias gali vesti į mišką, iš kurio negrįžtama. Keliaujant į mišką su blogais kėsmais, kryžkelėje galima susimąstyti: ar verta? Mano kuriamas negrįžties ir raudos motyvas teikia darbui dramatiškumą. Centre kabantis medžio

lapas – miško miniatiūrinis atvaizdas – tampa tarsi svetimkūnis tuščioje, pritemdytoje erdvėje. Taip kuriu civilizacijos ir gamtos priešpriešą, jų sąveikos pasekmes.

„Lietaus daigai“

Šis paveikslas atveria Laumės dievybės šviesiąją pusę – jos dosnumą, jos gebėjimą dovanoti gyvybę, žydėjimą, aktyvinti vešėjimą, teikti gausą. Tai duodanti, kurianti Laumė. Laumės sfera – vanduo. Laumės (kaip ožkos) blyški figūra sustingusi tarsi ritualiniame šokyje. Juo Laumė šaukia lietų. Jos tamsioje (laumės bijo šviesos) namų erdvėje kompoziciškai lygiagrečiai kabo naujas, kuriančios Laumės drabužis, ryškėjantis augaliniais motyvais. Iš dangaus didžiuliais lašais, bevirstančiais į želmenis, kapsi lietus. Laumės namai tampa kūrybos, gyvybės sprogimo centru. Tą vaizduoju didžiuliais sprogstančiais pumpurais, kuriuos bendra gija sujungiu su šaukiančia lietų Laume. Taip pavaizduoju, kad Laumė ir gamtos atgimimas – bendra jungtis, bendra atgyjančios gamtos galia. Mažas ant gijų kabantis debesėlis, kupinas tamsaus gyvybės gaivalo, tarsi byloja, kad Laumė iš mažo debesies galinti sutverti pasaulį. Gija, jungiančia Laumę bei jos būsimą pavidalą, nurodau amžiną jos priklausomybę nuo pavidalų kaitos.

„Ryjikė“

Šiame darbe atskleidžiu kitą – tamsiąją Laumės pusę – naikinančią, griaunančią, žudančią. Laumė ne tik įkvepia, dovanoja gyvybę, bet ją ir atima, skaudžiai, negailestingai baudžia jai nusižengusius, ypač ją apgavusius, išnaudojusius, nepaisančius saiko žmones. Baugus, efemeriškas Laumės šešėlis verpia (čiulpia) žmogaus gyvastį – žarnas, ant dylančios delčios verpstės (žmogaus gyvenimo saulėlydžio simbolis) veja gyvasties, likusių dienų siūlus. Tačiau paveiksle išryškiniu ir Laumės padėties dramatiškumą. Nors paveiksle ji ryja žmones, iš nesuskaičiuojamų saitų, gijų (žmonių gyvybių) maitina savo tamsiąsias galias, erdvėje ją parodau vos matomą, kone išnykstančią, pleišėjančią. Laumė tarsi verpia, tarsi ryja save pačią.

Savitą intrigą sukuriu paveikslo apačioje, tarsi iš šalia atsiveriančios, o gal ir nesibaigiančios paveikslo erdvės kyšančiu delnu – ištiestu tarsi kviestų. Tai galėtų būti ir kita interpretacija – žudančios Laumės bijo ne visi. Laumę-ryjikę kartais net pasikviečia. Paveikslų žiūrovas tarsi provokuojamas apie tai susimąstyti. Čia irgi gali būti kvietimas ryšiui, užsimezgančiam jau už paveikslo ribų.

„Debesų lizdas“

Šio paveikslo kompoziciją padiktuoja Paukščių dievo būties / gyvenimo erdvė – debesys, todėl visas paveikslo siužeto centras atsiduria paveikslo viršuje. Debesį vaizduoju kaip didelį linijų raizginį, kurį pateikiu kaip įsivaizduojamą Paukščių dievo lizdą. Paukščių dievas valdo paukščius ir tai atsispindi darbe. Paukščių vos įžiūrimos figūrėlės kabo po debesimi tarsi marionetės. Taip atskleidžiu paukščių ryšį su dievybe. Dievybė paveiksle ryškiai neatsiskleidžia – matyti tik tamsus jos šešėlis, tarsi ranka, tarsi perregimas sparno motyvas, tačiau iš debesies išlindę žmogaus kojos, apraišiotos tarsi siūlais ar gijomis, liudija, kad Paukščių dievas irgi yra susaistytas savo pareigos, amžinojo ryšio su paukščiais. Paveiksle stengiuosi išryškinti manipuliacijos, likimiškumo, negalėjimo rinktis motyvus.

„Nuskendę laivai. Po marių bobų“

Šio darbo tikslas – pavaizduoti čeltyčias (jūros dievybes), undines, gudelkas arba marių bobas – vandenų dievybes, saugojusias neužterštus vandenį, kerštavusias nepaklūstantiems, užleisdavusias nuodingus dūmus, miglas, sukeldavusias pražūtingus viesulus. Dievybės saugojo sakralią vandens teritoriją, todėl suvoktinos ir kaip dvasinės švaros sergėtojos. Šių dievybių seniausia atmaina – jūrų bobos. Darbe ir vaizduoju jų pykčio padarinius – sukeltas bangas, siautulingą audrą, iš dugno besikeliančių marių bobų vos matomus siluetus. Vėl stengiuosi kartoti suraišyto delno motyvą, tarsi nuorodą, jog marių bobos yra pririštos prie dugno. Akcentuoju privalomą jungtį, privalomą dieviškąją susisaistymą su pareiga. Apačioje banguojančia plonyte linija primenu jūrų būtybių galias sujudinti vandenį. Į juodą dugną smengančiu palaikiu, tarsi popieriniu, menku laiveliu pabrėžiu jūrų bobų galingumą. Priešingoje piešinio dalyje vaizduoju susivijusių tamsių gijų kamuolį. Tai pykčio, keršto, sudrumstos ramybės simbolis. Apačioje kabantys, dugnui jau priklausantys žuvies griaučiai, susaistyti linijos jungtimi, parodo marių

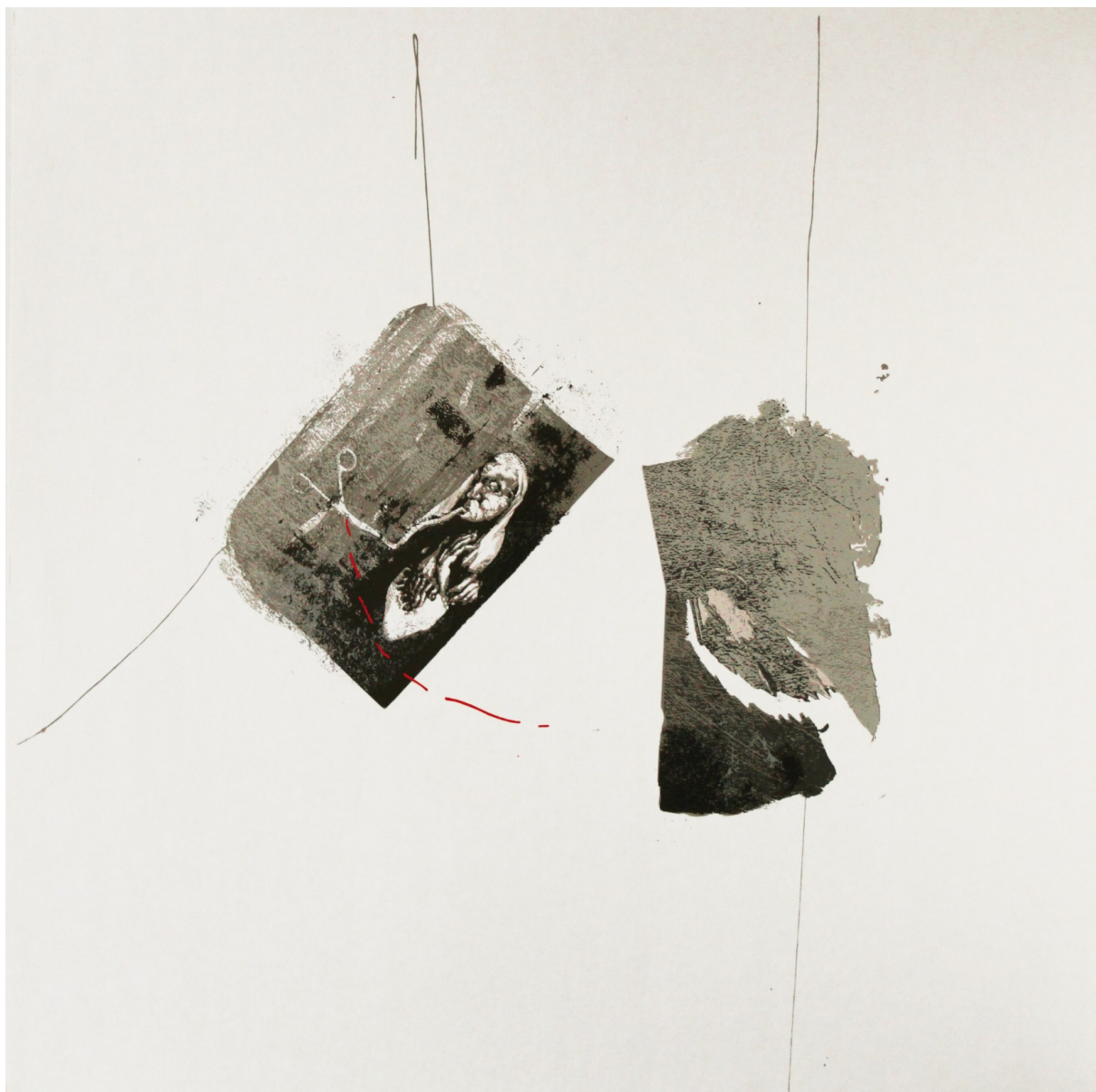
būtybių teritorijos ribą – mirusiųjų pasaulį.

„Viena pora krūtų, dvi galvos ir Amžinybės gija“

Šis paveikslas darbų kolekciijoje – kertinis. Čia atsiskleidžia deivių Lados ir Lelos (motinos ir dukters) dieviškasis santykis ir tarpusavio priklausomybė. Motina Lada – yra deivė pramatė, visa kurianti, visa duodanti, tačiau ji yra nejudri, todėl negali be dukters, kuri yra jos tarpininkė tarp dangaus ir žemės, pagalbos. Paveikslas ir vadinasi „Viena pora krūtų“, nes abi deivės atlieka vieną ir tą pačią funkciją – teikia gyvastį, vaisingumą, neša sėkmę, atgimimą, atsinaujinimą, suka nesibaigiantį nemirtingumo ratą. Jos surištos Amžinybės gija – nedalomos. Šią sakralią nelaisvę išreiškiu daugybės gijų – linijų simboliu. Amžinybės gija nėra vienalytė, nutrūkus vienai gijai, lieka kita. Ir pačios deivės sudaro tarsi susivijusios gijos išpūdį, taip tarsi tampa nesibaigiančia begalinių pasaulio jungčių dalimi. Deivių buveinę kuriu tamsią, o jas – tarsi blyškias dėmes. Deivės įrėmintos visatos erdviniu kvadratu, pakibusiu vertikaliai. Šiuo erdviniu santykiu išryškiniu deivių ypatingą vietą senųjų dievų panteone, taip pat ir jų priklausomybę tiek

dangaus, tiek žemės sferai. Iš deivių figūrų tarsi fontanas srove liejasi linijos. Taip parodau, kad šios deivės turi didžiulę pareigų, funkcijų našą.

„Geluonis“

Šį paveikslą kompoziciškai padalindama į dvi dalis pirmiausia parodau dievybės Giltinės dviprasmišką dievišką prigimtį. Ji – nevientisa. Tai parodo jos įvaizdžio ryškus padalijimas aiškiai matoma erdve (nors vos regimas siūlas, jungtis jas tebejungia). Mitologija byloja, kad Giltinė visada neša mirtį. Jos mirtino geluonio (liežuvio) galima išvengti tik jį nukirpus žirkleimis. Žirklės – sakrali apsauga nuo mirties. Vienoje paveikslo dalyje ir matome grėsmę Giltinei prarasti savo galias. Tačiau čia pat atitrūkusi kita Giltinės dievybės įvaizdžio dalis (tarsi gelbėjantis, guodžiantis vilties sparnas – vieno iš Giltinės pavidalų – pelėdos, galinčios nuskraidinti į dausas, motyvas) sako, kad praradusi mirtį nešantį geluonį, Giltinė praras ir galias gelbėti nepagydomų ligų kamuojamus žmones bei pasmerks juos amžinoms kančioms. Erdvėje kabančios abi paveikslo figūros dalys – pakabintos ant gijų rodo, kad net ir dievybėmis manipuluojama.

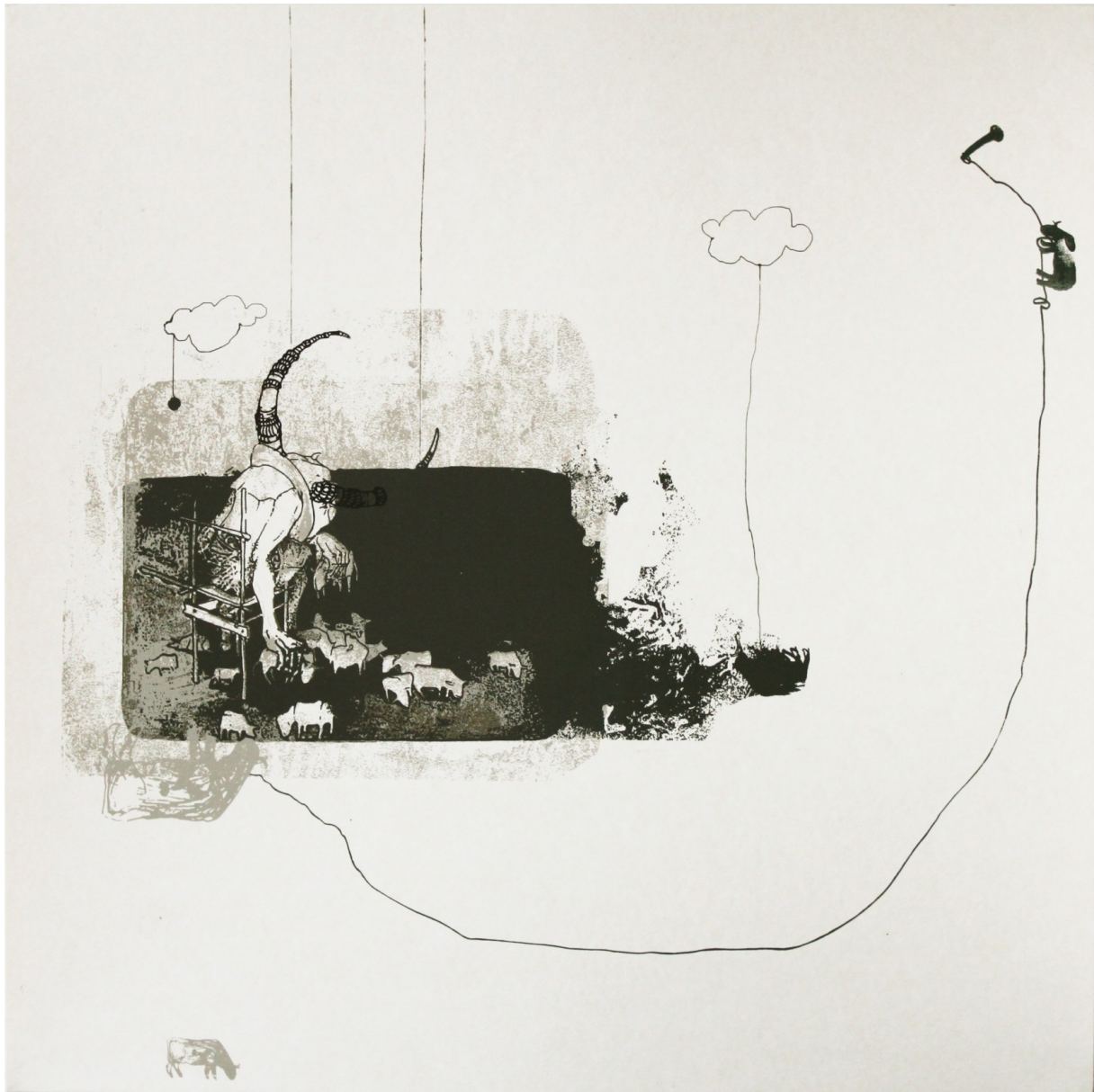
„Kauraris“

Šiame paveiksle matome ant horizontalios linijos pervertą žirgą – dievybės Kaurario –pavidalą. Jis savyje talpina tris pagrindines mitologines funkcijas: karinę, gaminančią (žemdirbiškąją) ir apvaisinamąją. Karo ir žirgų dievą Kaurarį parodau kaip veikiamą dinaminės jėgos horizontaliai judėti tik į priekį. Taip pat parodau, kad dievybė yra pažabota ir tam tikrų priklausomybių – jei karo metas, šis dievas tampa tarsi geležies ietimis apsišarvavęs skydas, nesuvaldomai, negailestingai judantis į priekį ir paliekantis už savęs aukas. Jas paveiksle parodau kaip išvartytas, išlaužytas smilgas, kurios gali tapti ir Karo dievo grobiu-maistu. Kitas Karo-žirgų dievo ryšys su žmonėmis glūdi jo viduje (užtamsinta, gilesnė, senesnė prasmė) – tamsus Kaurario veidas-kaukė žvelgia į taikiąją savo prigimtį – gausos, vaisingumo, išminties – pusę. Karo ir žirgų dievo trinarę prigimtį atskleidžiu faktūrų kontrastais, o horizontaliu ir vertikaliu linijų išdėstymu simbolizuoju, kad šis dievas turi dvi puses – ir griauinančią, ir žadančią vaisingumo bei išminties harmoniją.

„Iš paukščio, į ožką, į kalę, kumelę...“

Šiame darbe matome dvilypės prigimties dievybės Laumės transformacijas, virsmus į skirtingus pavidalus. Iš paukščio Laumė išsineria į ožką, virš jos blyksteli kalės šešėlis, prie kojų – dar vienas pavidalas – kumelės. Visi pavidalai suraišioti gijomis, tarsi mumijos, tarsi išnaros. Matome pagrindinį, ryškiausią mitologijoje aptinkamą Laumės – ožkos pavidalą (centre). Tačiau šalia ryškėjantys kitų figūrų kontūrai sudaro įspūdį, kad tai ne visi Laumės pavidalai. Laumė susaistyta savo pavidalų. Ji valdoma gamtos, aukštesnių jėgų, savo paskirties. Tą liudija į viršų kylančios gijos. Laumė – ir kurianti, globojanti, ir negailestingai žudanti, niokojanti. Tačiau šiame darbe ją atskleidžiu kaip pavidalų visumą, kaip priklausomą nuo savo transformacijų, kaip pasmerktą būti ne vientisa. Tą išreiškia ir gyvūnų, kuriais ji virsta, tautosakinės reikšmės. Kartais laumė pasijunta paukščiu – dangaus gyventoja, kartais lojančia plėšria, savo teritoriją ginančia kale, kartais darbine kumele, o dažniausiai – atgrasia ožka, kuri yra gajus, ištvermingas gyvūnas. Laumės persikūnijimus kuriu kaip neišbaigtumo procesą. Tai paryškinu atskirai iš paveikslo paribių išnyrančiomis sparno ir kalės letenos detalėmis.

„Jaunas Mėnuo“

Kompozicijos atžvilgiu įdomiausias Jauno mėnesio, Karvaičio – karvių, veršelių dievo vaizdavimas. Patį dievą vaizduoju kaip milžinišką Jautį su Jauno mėnesio karūna. Rankose jis laiko globojamus jautukus. Viena ranka dievas jautuką laiko prispaudęs prie žemės, kita – tarsi pakylėdamas nuo jos. Taip išreiškiu šio dievo globos dviprasmybę. Ji gali slopinti, gali ir įkvėpti. Kontrasto būdu padalinta paveikslė erdvė byloja apie dvilybę šio dievo dalią. Dievas toli gražu neatrodo jaunas, atvirksčiai – sukumpęs, pavargęs nuo savo dieviškos naštos. Jis ragu tarsi prirakintas prie savo pareigos – globoti gyvulius, gausinti bandą.

Lunarinis Jauno mėnesio kultas buvo lietuvių mitologijoje labai svarbus. Jaunas mėnulis – sveikatos, grožio, gyvybingumo, linksmumo, laimės ir dalios teikėjas. Tačiau aš šį Dievo įvaizdį interpretavau kitaip. Jaunas Mėnuo / Karvaitis man svarbus ir kaip tarpininkas tarp žemės ir dangaus sferų, ir kaip amžinos jaunystės saugotojas. Jo pareiga – ir maloni, ir slegianti. Kaip pastebime paveiksle, mažieji jautukai nesusaisyti linijų, gijų ryšiais, jungiami tik prasminė bandos jungtimi. Tuo tarpu pats dievas dar yra valdomas ir iš dangaus sferos, nes jam skirta

puoselėti amžinos jaunystės galias. Neryškūs faktūriniai šešėliai sudaro įspūdį, kad Jaunasis Mėnuo-Karvaitis sėdi kartu ir danguje (šviesi faktūra), ir žemėje (tamsi bandos ganyklos dėmė). Taip kompoziciškai parodau Karvaičio dvilybę vaidmenį, tarpininkavimą tarp dangaus ir žemės. Virš pagrindinių paveikslo figūrų kabančiais mažais debesėliais sukuriu iliuziją, kad dievas Karvaitis yra milžiniško ūgio. Tuo pačiu tokia simbolika ženklinu ir dangaus ribą. Intriguojantis gijos, tarsi kelio motyvas – nutolstanti nuo pagrindinės paveikslo figūros linija – tarsi puslankiu apibrėžia besitęsiančią Karvaičio įtakos sferą, tarsi parodo jo teritoriją. Paveiksle yra ir jokiais saitais nesurištas jautukas – mažytė viltis, kad galbūt pasaulyje yra bandos jausmui nepavaldžių vienišių, kurie nepaklūsta šiai dievybei, tačiau už tai moka vienatvę, „baltos varnos“, šiuo atveju – „balto jautuko“ likimu.

IŠVADOS IR DARBO REZULTATO APIBENDRINIMAS

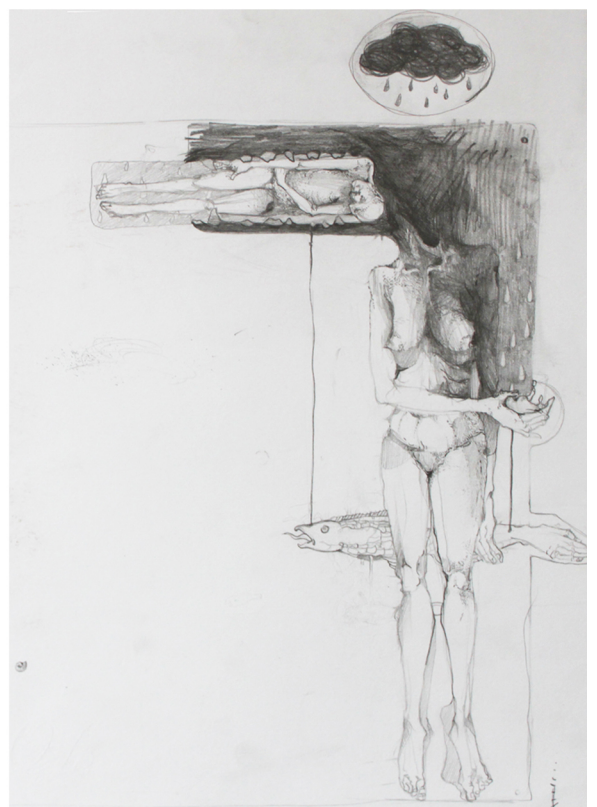
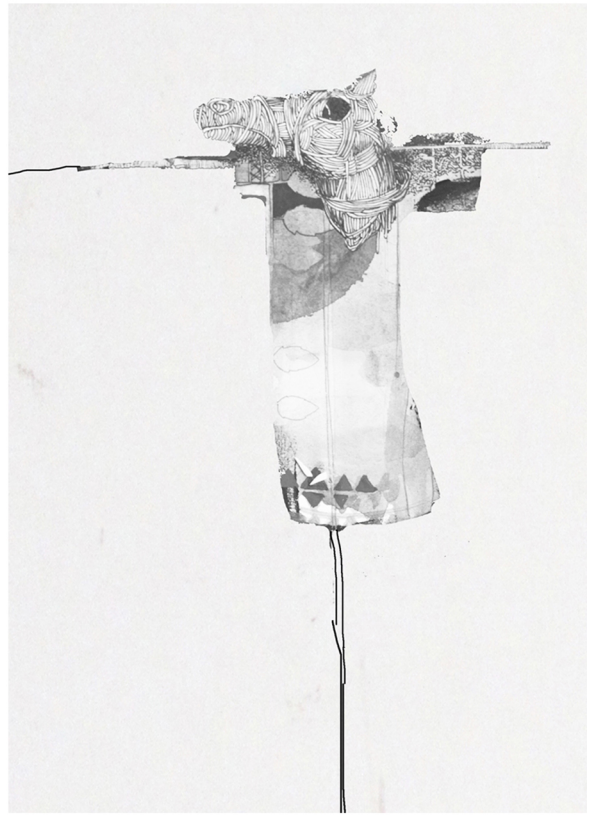
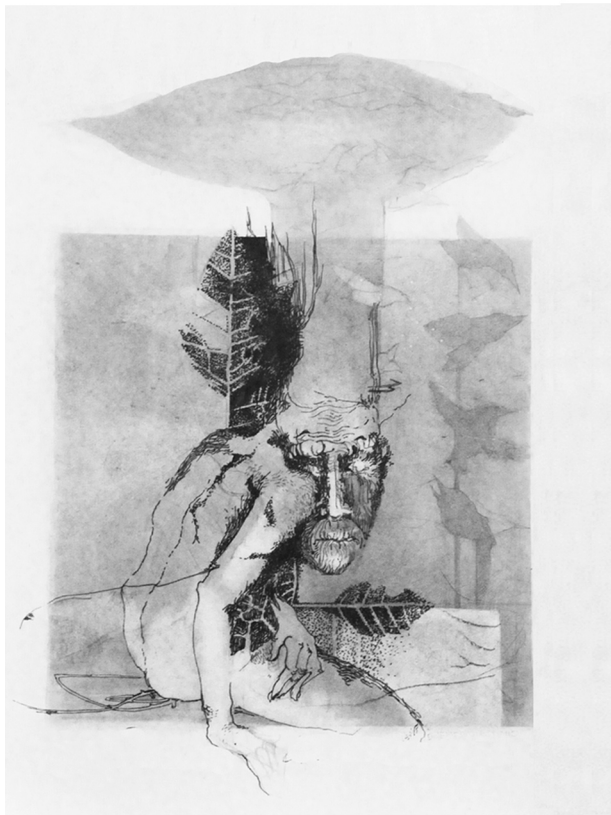
1. Teorinėje darbo dalyje nagrinėjau semantinę ryšį tarp darbų kolekcijos tematikos ir pasirinktos atlikimo technikos. Pasirinktas „amžinosios virvės“ (M. Eliade) motyvas ir visokios ryšio, jungties, santykio interpretacijos puikiai perteikia tematikos ir pasirinktos technikos darną. Tam gerai pasitarnavo ir mitologiniuose dievybių aprašymuose surastos ir simbolikoje naudotos pasirinktų dievybių dviprasmiškų galių apraiškos.
2. Įsitikinau, kad šilkografijos technika suteikė galimybę naudoti daug išraiškos būdų: liniją, dėmę, spalvų ir pustonijų gausią paletę, faktūras. Neatsisakydama tradicinio piešinio, ranka išgaunamas formas turėjau galimybę apjungti su skaitmeninėmis priemonėmis išgautomis faktūromis. Šiai tematikai būtent ir buvo reikalingas konkretus piešinys, kuris suteikia kūrinio pagrindą, o faktūros prideda trūkstamos plastikos ir svorio.
3. Kolekcijos „Amžinas gijų ratas“ darbai – minimalistiniai. Juose daug erdvės paliekama iliuzijai. Naudojama daug išraiškos priemonių: linija, taškas, dėmė, faktūros lyg ir turėtų sukurti dinamiškumo įspūdį, tačiau visos detalės sudėliotos taip, kad išlieka ramybės, tarsi pristabdytos akimirkos iliuzija.
4. Kolekcijos objektai – senųjų dievybių archetipų siužetai tarsi suverti į vieną vėrinį. Taip stengiausi įprasminti darbų kolekcijos koncepciją ir pavadinimą „Amžinas gijų ratas“. Linijų raizginiai čia taip pat simbolizuoja neišrišamą, iki galo neįmenamą senųjų dievybių paslaptį.
5. Mano grafikos darbų kolekciijoje pavaizduoti lietuvių senieji dievai atsiskleidžia savitai, pateikia autentišką santykį su kūrybos objektu, subjektyvi dievų vaizdinė interpretacija – individuali meninė konstrukcija, atlikta šilkografijos technika, įneša naujų patirčių į bendrą lietuvių grafikos kontekstą mitologijos tematika.
6. Šio darbo hipotezė pasitvirtino. Savo patirtimi įsitikinau, kad šilkografijos technika yra viena paslankiausių vaizduojant individualiai ir pagal vieningą jungtį pasirinktas lietuvių senųjų tikėjimų dievybes.

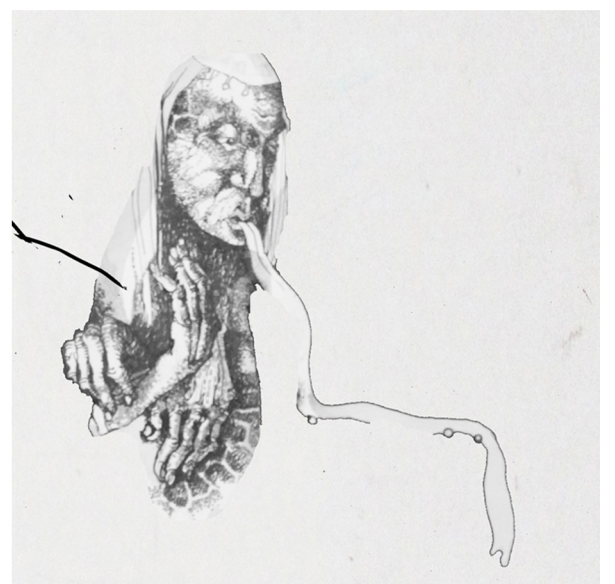
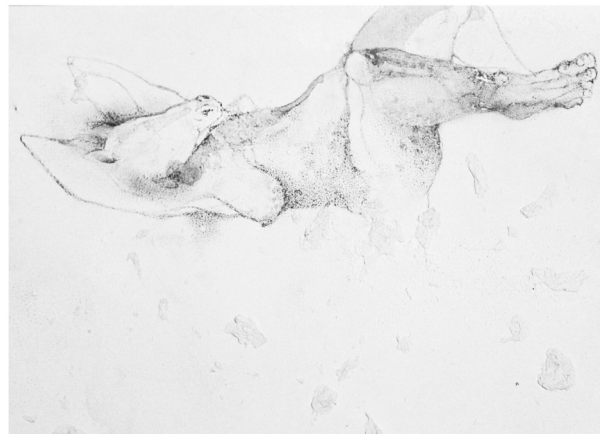
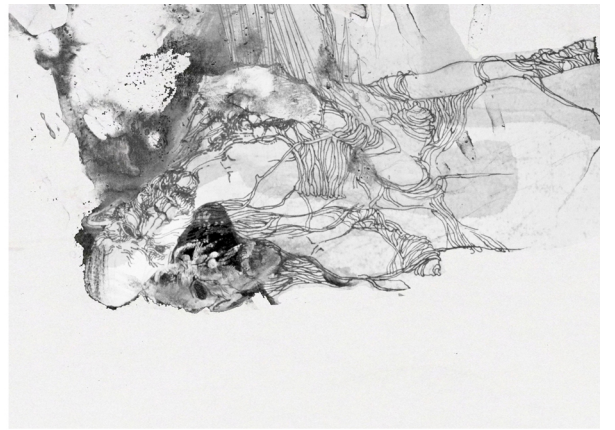
LITERATŪRA

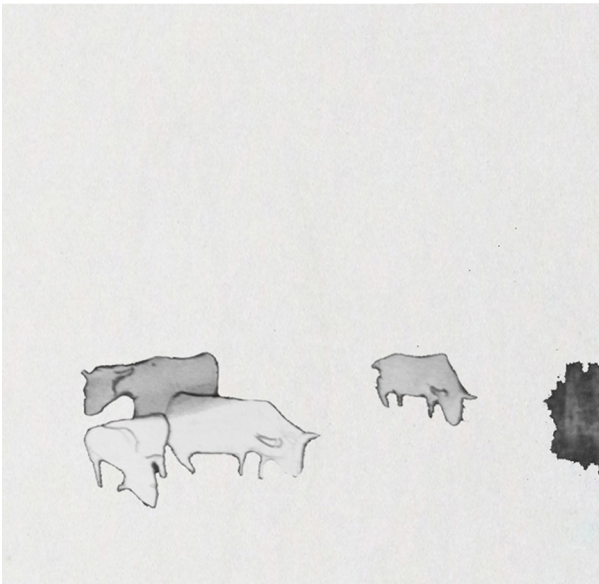
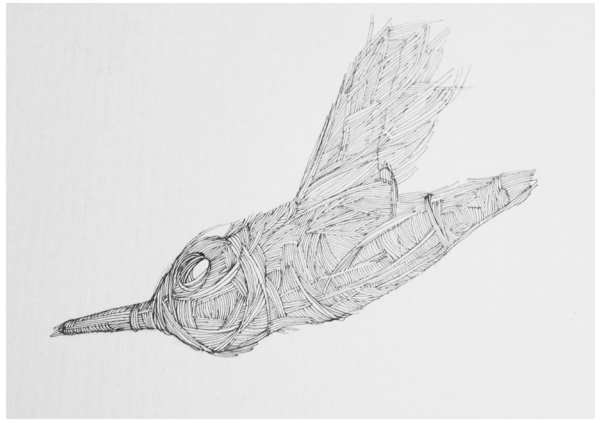
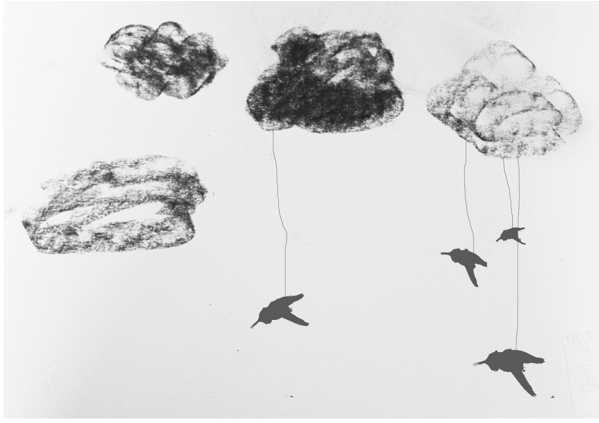
- [1] **ANDRIJAUSKAS A.**, Baltų istorinių šaknų ieškojimas A. S. Každailio kūryboje, LOGOS 49, 2006 lapkritis, gruodis.
- [2] **ANDRIJAUSKAS A.**, Romo Oranto grafikos poetika, LOGOS 50, 2007 sausis, kovas.
- [3] **BAGDONAVIČIUS V. MIRCEA ELIADE**, Žmonijos religijų simbolių tyrinėtojas. I. M. Eliade ir jo metodas, Aidai, 1969.
- [4] **BERESNEVIČIUS G. M. STRIJKOVSKIO**, „Kronikos“ lietuvių dievų sąrašas, Metai, 2006 m. Nr. 8-9.
- [5] **BERESNEVIČIUS G.**, Religijotyros įvadas, 1997, 374 p.
- [6] **DUNDULIENĖ P.**, Pagonybė Lietuvoje, 1989, 166 p.
- [7] **DUNDULIENĖ P.**, Senovės lietuvių mitologija ir religija, 1990, 189 p.
- [8] **ELIADE M.**, Amžinojo sugrįžimo mitas. Archetipai ir kartotė, 1996, 162 p.
- [9] **GIMBUTIENĖ M.**, Baltų mitologija. Senovės lietuvių deivės ir dievai, 2002, 164 p.
- [10] **10. GREIMAS A. J., KEANE T. M.**, Mitologija šiandien, antologija, 1996.
- [11] **GREIMAS A. J.**, Tautos atminties beieškant: Apie dievus ir žmones. Lietuvių mitologijos studijos, 1990, 527 p.
- [12] **JUNGAS K. G.**, Psichologija ir religija, 1998, 117 p.
- [13] **BUTKUS V.**, Mitai lietuvių kultūroje, 2002, 228 p.
- [14] **TOPOROVAS V.**, Baltų mitologijos ir ritualo tyrimai, 2000, p. 328–332.
- [15] **USAČIOVAITĖ E. IR KT.**, Senovės baltų kultūra. Gamta ir religija, 2006, 285 p.
- [16] **VĖLIUS N.**, Senovės baltų pasaulėžiūra. Struktūros bruožai, 1983, 309 p.
- [17] **ZDANEVIČIŪTĖ L.**, Senųjų mitų interpretacijos šiuolaikinėje lietuvių dailėje, Magistro darbas, ŠU, MF, 2005, 124 p.

PRIEDAI

1 priedas. Eskizai

2 priedas. Faktūros

